

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розкрито теоретико-методичні засади застосування інтерактивних технологій як ефективного засобу розвитку комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Підкреслено, що сучасний освітній простір, трансформований під впливом концепції Нової української школи, висуває до педагога вимоги, пов'язані зі здатністю організовувати діалогічну, партнерську та психологічно безпечну взаємодію з молодшими школярами. Проте традиційні моделі професійної підготовки студентів педагогічних спеціальностей не забезпечують належного рівня сформованості комунікативних умінь, оскільки ґрунтуються переважно на репродуктивних формах навчання та обмеженій кількості ситуацій реальної взаємодії. У межах статті інтерактивні технології розглядаються як середовище, здатне моделювати різноманітні педагогічні ситуації та забезпечувати розвиток мовленнєвих, соціально-комунікативних, інтракційних, стратегічних та емоційно-комунікативних компонентів професійної компетентності майбутнього вчителя.

Проаналізовано наукові підходи до розуміння комунікативної компетентності педагога та визначено структуру цього феномена відповідно до сучасних психолого-педагогічних концепцій. Обґрунтовано потенціал інтерактивних технологій (кооперативних, ситуативних, тренінгових, ігрових, цифрових і мультимедійних) для розвитку професійних умінь, що забезпечують якісну педагогічну взаємодію. Показано, що інтерактивні методи сприяють становленню суб'єктної позиції студента, активізують його здатність брати участь у діалозі, здійснювати фасилітацію, приймати комунікативні рішення та рефлексувати власні дії.

У статті визначено педагогічні умови, що забезпечують результативність інтерактивного навчання: варіативність і проблемність завдань, психологічна безпека, мотиваційна підтримка, розвиток емоційного інтелекту, можливості для рефлексії й системна інтеграція різних технологій в аудиторну, позааудиторну та практичну підготовку. Окреслено методичні підходи до застосування інтерактивних технологій у професійній освіті майбутніх учителів, зокрема створення ситуацій моделювання, використання ролевих ігор, тренінгів, цифрових платформ і симуляційних середовищ. Представлено логіку побудови моделі інтерактивного розвитку комунікативної компетентності, що поєднує цільовий, змістовий, процесуальний, інтракційно-комунікативний та оцінювально-рефлексивний блоки.

Результати дослідження підкреслюють необхідність системного впровадження інтерактивних технологій у підготовку майбутніх учителів початкової школи з метою формування комунікаційно компетентного педагога, здатного працювати у відкритому, партнерському й емоційно безпечному освітньому середовищі.

Ключові слова: комунікативна компетентність; майбутній учитель початкової школи; інтерактивні технології; педагогічна взаємодія; діалогічне навчання; професійна підготовка; інтерактивне середовище; педагогічна комунікація.

Підготовка майбутніх учителів початкової школи в умовах динамічних змін сучасного освітнього середовища потребує нового бачення процесу формування їхніх професійних компетентностей, серед яких ключове місце посідає комунікативна компетентність. Вона визначає здатність педагога ефективно організовувати взаємодію з молодшими школярами, будувати партнерські стосунки, створювати відкрите, діалогічне та психологічно комфортне освітнє середовище. Проте традиційні моделі професійної підготовки недостатньо враховують зростаючу роль активної, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, що лежить в основі сучасної початкової освіти. У результаті виникає суперечність між вимогами стандартів НУШ до комунікативної компетентності вчителя та реальним рівнем готовності студентів педагогічних спеціальностей до побудови ефективної педагогічної комунікації.

Одним із перспективних напрямів подолання цієї суперечності є впровадження інтерактивних технологій у професійну підготовку майбутніх учителів. Інтерактивність забезпечує моделювання реальних або наближених до реальності педагогічних ситуацій, активізує мовленнєву діяльність студентів, формує вміння слухати, аргументувати, співпрацювати, здійснювати рефлексію та взаємонавчання [1]. У процесі інтерактивної взаємодії майбутні вчителі оволодівають не лише техніками комунікації, а й здатністю адаптуватися до різних типів учнів, врегульовувати конфлікти, підтримувати позитивний емоційний клімат і створювати умови для розвитку комунікативних умінь молодших школярів. Тобто інтерактивні технології виступають не допоміжним інструментом, а середовищем формування професійної комунікативності педагога.

Водночас у практиці закладів вищої освіти інтерактивні методи використовуються фрагментарно, нерідко зводяться до окремих форм групової роботи без глибокого методичного опрацювання та системності. Професійна підготовка студентів часто орієнтована на репродуктивні форми навчання, що не сприяє розвитку гнучких комунікативних умінь, необхідних для роботи в умовах НУШ. Це створює потребу у визначенні ефективних підходів до інтеграції інтерактивних технологій у змістову та процесуальну складову професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, розробленні педагогічних умов і методичних стратегій, які б забезпечували цілеспрямований розвиток їхньої комунікативної компетентності.

Отже, проблема полягає у необхідності обґрунтування ролі інтерактивних технологій як важливого засобу формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи та визначення

методичних засад їхнього ефективного застосування у процесі професійної підготовки. Актуальність дослідження зумовлена потребами сучасної початкової освіти, орієнтованої на діалогічність, співпрацю та партнерські взаємини, а також вимогами до підготовки педагога нового покоління, здатного забезпечувати якісну комунікацію в різноманітних навчальних ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що проблема формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи перебуває у фокусі сучасної педагогічної науки, однак аспекти її цілеспрямованого розвитку засобами інтерактивних технологій розкриті фрагментарно й потребують подальшого теоретико-методичного уточнення. У вітчизняному науковому дискурсі можна виокремити кілька магістральних напрямів: дослідження сутності та структури комунікативної компетентності майбутнього педагога; розроблення загальних підходів до інтерактивного, особистісно орієнтованого та діяльнісного навчання; вивчення можливостей цифрових, мультимедійних та ігрових технологій у професійній підготовці вчителя; аналіз стану сформованості комунікативної компетентності на різних етапах педагогічної освіти.

Класичні для української дидактики праці, присвячені інтерактивним технологіям, заклали підвалини сучасного розуміння інтерактивності як організації навчання на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, діалогу, співпраці і партнерства. У цьому контексті важливим теоретико-методичним орієнтиром став науково-методичний посібник О. Пометун та Л. Пироженко, у якому систематизовано підходи до конструювання «сучасного уроку» на основі інтерактивних форм і методів, окреслено класифікацію інтерактивних технологій, описано їх потенціал щодо активізації пізнавальної й комунікативної діяльності учнів [2]. Попри те, що ці напрацювання стосуються переважно шкільної ланки, вони широко використовуються і як методологічна основа для проєктування навчальних курсів у закладах вищої освіти, зокрема у підготовці майбутніх учителів початкової школи.

Одним із перших комплексних досліджень, безпосередньо присвячених підготовці майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій, є монографія О. Комар [3]. У ній обґрунтовано педагогічний потенціал інтерактивних технологій для розвитку професійно значущих якостей майбутнього вчителя, запропоновано методичні підходи до організації навчального процесу, проаналізовано готовність студентів до використання інтерактивних методів у роботі з молодшими школярами. Водночас дослідження орієнтоване передусім на загальну професійну підготовку та застосування інтерактивних форм у навчанні різних дисциплін початкової школи, а проблема цілеспрямованого формування комунікативної компетентності майбутнього педагога виокремлюється радше як складова загальної професійної готовності, ніж як самостійний об'єкт теоретико-методичного моделювання.

Сутнісні характеристики та методичні засади формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи ґрунтовно розкриті у працях сучасних дослідників. Так, Т. Костолович акцентує увагу на методичних основах організації роботи зі студентами, спрямованої на розвиток їхніх комунікативних умінь у процесі фахової підготовки, наголошуючи на доцільності використання діалогічних, дискусійних, рольових, тренінгових форм діяльності [4]. Дослідження Г. Білавич та співавторів присвячене аналізу стану розвитку комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи; автори фіксують наявність суперечності між декларованою значущістю комунікативної складової професійної підготовки та недостатньо високими реальними показниками сформованості відповідних умінь, що засвідчує потребу у спеціально організованій, цілеспрямованій роботі в цьому напрямі [5]. Подібний вектор простежується у публікаціях О. Попової та А. Лесик [6], З. Крамської, Д. Рижак та М. Федорової [7], які підкреслюють важливість комунікативної компетентності як інтегральної характеристики професійного становлення майбутнього вчителя, однак фіксують фрагментарність і нерівномірність її розвитку на різних етапах навчання, зокрема в магістратурі.

Окремий сегмент наукових пошуків становлять дослідження, у яких комунікативна компетентність майбутніх учителів розглядається крізь призму цифровізації вищої педагогічної освіти та використання інноваційних технологій. У працях О. Tovkanets та співавторів аналізуються інноваційні технології як чинник розвитку професійної компетентності вчителя, доводиться доцільність поєднання різних типів інтерактивних, цифрових та мультимедійних інструментів для посилення практико-орієнтованої складової підготовки [8]. Y. Kulimova акцентує, що удосконалення мовно-комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи відбувається в новому контексті цифровізації, який висуває додаткові вимоги до здатності педагога ефективно комунікувати як у традиційному, так і в онлайн- та змішаному форматах [9]. Дослідження зарубіжних авторів, зокрема А. Baimakhan та колег, демонструють потенціал цифрових технологій у формуванні комунікативної компетентності в умовах мультикультурного, білінгвального та реального/віртуального урбаністичного простору, що дозволяє екстраполювати отримані результати на контексти підготовки вчителів, які працюватимуть з різноманітними за культурним і мовним досвідом учнівськими колективами [10].

Значний обсяг сучасних напрацювань стосується окремих груп інтерактивних технологій – ігрових, ситуативних, позааудиторних, мультимедійних. У роботі I. Vilous та співавторів обґрунтовується потенціал ігрових технологій для розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи в контексті студентоцентричного навчання; доводиться, що гейміфіковані форми взаємодії стимулюють мовленнєву

активність, сприяють розвитку діалогічного мовлення, умінь співпрацювати та домовлятися [11]. Дослідження Н. Христич, А. Сембрат демонструє можливості ситуативного навчання як різновиду інтерактивної технології у формуванні комунікативної компетентності майбутніх учителів англійської мови, акцентуючи на моделюванні професійно й життєво релевантних комунікативних ситуацій [12]. А. Воїко розкриває потенціал інтерактивної позааудиторної діяльності для підвищення іншомовної комунікативної компетентності учнів, підкреслюючи важливість виходу за межі формалізованого уроку та організації комунікативних практик у різних соціокультурних контекстах [13]. Окреслені результати важливі для нашого дослідження тим, що демонструють високу чутливість комунікативної компетентності до формату організації взаємодії й підтверджують ефективність інтерактивних підходів.

Окремо слід згадати напрацювання щодо використання мультимедійних технологій у підготовці вчителів початкової школи, які представлені, зокрема, у роботі О. Кучая [14]. Автор наголошує, що мультимедійні засоби навчання, будучи за своєю природою інтерактивними, створюють додаткові можливості для поєднання вербальних, візуальних і практичних компонентів комунікації, сприяють індивідуалізації та диференціації навчання, активізують суб'єктну позицію студента. Водночас акцент робиться радше на загальнодидактичних перевагах мультимедіа, ніж на спеціально організованому впливі цих технологій на розвиток структурних компонентів комунікативної компетентності майбутнього вчителя.

Узагальнення проаналізованих досліджень дозволяє констатувати: по-перше, у науковій літературі достатньо ґрунтовно представлено теоретичні засади інтерактивного навчання, окреслено його потенціал для активізації комунікативної діяльності суб'єктів освітнього процесу; по-друге, накопичено вагомий емпіричний матеріал щодо стану та особливостей розвитку комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи; по-третє, активно розробляються окремі напрями застосування інтерактивних, цифрових, мультимедійних, ігрових і ситуативних технологій у професійній підготовці педагогів. Водночас залишається недостатньо з'ясованим питання цілісного, системного використання інтерактивних технологій саме як провідного засобу розвитку комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи, не в повній мірі окреслено структуру та зміст відповідної методичної системи, не сформульовано в достатній мірі критерії, показники та діагностичні процедури для оцінювання результативності такого впливу. Саме ці аспекти потребують подальших теоретичних узагальнень і практичного моделювання, що й обумовлює напрямок даного дослідження.

Мета статті – теоретично обґрунтувати й розкрити педагогічний потенціал інтерактивних технологій як засобу розвитку комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи, визначити специфіку їх застосування у професійній підготовці студентів педагогічних спеціальностей та окреслити методичні підходи, що забезпечують цілеспрямоване формування комунікативних умінь у процесі інтерактивної взаємодії.

Комунікативна компетентність майбутнього вчителя початкової школи розглядається як інтегральна професійно-особистісна характеристика, що визначає здатність педагога ефективно організовувати освітню взаємодію, встановлювати продуктивні стосунки з учнями, батьками та колегами, забезпечувати розвиток мовленнєвих, соціальних і пізнавальних умінь молодших школярів. У сучасних підходах комунікативна компетентність трактується не лише як сукупність мовленнєвих умінь, а як здатність здійснювати цілісну педагогічну комунікацію, що включає володіння вербальними й невербальними засобами впливу, уміння підтримувати діалог і взаємодію, керувати комунікативними процесами в освітньому середовищі, адаптувати комунікативні стратегії до вікових особливостей учнів. Зміст комунікативної компетентності охоплює кілька взаємопов'язаних компонентів, серед яких мовленнєвий (здатність точно, логічно, доступно й виразно формулювати думки), соціально-комунікативний (уміння взаємодіяти з іншими суб'єктами освітнього процесу, враховуючи соціальні ролі та норми), інтеракційний (здатність організовувати взаємодію, співпрацю, партнерські форми навчання), стратегічний (уміння обирати ефективні комунікативні стратегії залежно від ситуації навчання) та емоційно-комунікативний (здатність розуміти емоційний стан учнів, проявляти емпатію, підтримувати позитивний емоційний клімат). Сукупність цих компонентів утворює підґрунтя професійної комунікативної діяльності вчителя, яка в початковій школі має особливу значущість через вікову чутливість молодших школярів до емоційного забарвлення висловлювань, невербальних сигналів та стилю взаємодії педагога.

Вимоги Нової української школи суттєво актуалізують значення комунікативної компетентності, визначаючи її як одну з ключових у діяльності педагога ХХІ століття. Вчитель має володіти здатністю створювати комунікаційне середовище, у якому кожна дитина відчуває себе почутою, прийнятою та здатною висловлювати власні думки; він повинен уміти організовувати діалог, фасилітувати взаємодію, підтримувати ініціативу учнів, сприяти формуванню навичок ефективної комунікації в учнівського колективу. У практиці початкової школи специфіка комунікативної діяльності педагогічного працівника полягає у необхідності поєднання навчальної, виховної та емоційно-підтримувальної функцій: учитель має виступати одночасно носієм знань, партнером у взаємодії, організатором групової діяльності, мотиватором і наставником. Це вимагає високої чутливості до особистісних і вікових особливостей дітей, здатності адаптувати мовлення до рівня їхнього сприймання, створювати ситуації успіху та довіри, використовувати комунікацію як засіб розвитку самостійності, креативності та соціальності. Саме тому формування комунікативної компетентності

майбутнього вчителя не може обмежуватися теоретичними курсами; воно потребує практико-орієнтованих форм роботи, які відтворюють реальний характер педагогічної комунікації.

У контексті таких завдань особливого значення набувають інтерактивні технології, які розглядаються як сучасний педагогічний феномен і механізм організації навчання на засадах взаємодії, діалогічності та партнерства. Інтерактивність у професійній підготовці педагогів означає не лише активне включення студентів у навчальний процес, а й створення умов для співтворчості, обміну думками, вироблення спільних рішень, моделювання ситуацій реальної педагогічної практики. До ключових характеристик інтерактивності належать суб'єктність, полікомпонентність взаємодії, високий рівень комунікативної насиченості, відкритість, гнучкість і динамічність освітнього процесу. Інтерактивні технології дозволяють занурити студента в ситуацію педагогічної комунікації, де він має можливість не лише відтворювати зразки поведінки, а й конструювати власні комунікативні стратегії, аналізувати їхню ефективність, здійснювати рефлексію та корекцію.

Розмаїття інтерактивних технологій, застосовуваних у підготовці майбутніх учителів, утворює широкую класифікаційну палітру. До них належать групові й кооперативні форми роботи, що забезпечують розвиток умінь співпраці та групової взаємодії; ситуативні технології, які моделюють реальні педагогічні ситуації та формують навички прийняття комунікативних рішень; ігрові та рольові методи, що розкривають комунікативний потенціал через емоційне занурення та варіативність поведінкових моделей; тренінгові технології, спрямовані на розвиток конкретних комунікативних умінь; мультимедійні й цифрові інструменти, які розширюють можливості візуалізації, взаємодії та зворотного зв'язку; симуляційні середовища, що дозволяють студентам відтворювати складні комунікативні сценарії без ризику для учасників освітнього процесу. Кожна з цих технологій сприяє розвитку певних складових комунікативної компетентності, підсилюючи її інтегративний характер.

Особливої уваги заслуговує потенціал інтерактивних технологій у формуванні професійно-комунікативних умінь, оскільки вони створюють ситуації, максимально наближені до майбутньої діяльності педагога. У таких умовах студенти вчаться керувати освітньою взаємодією, підтримувати ініціативу дітей, здійснювати педагогічну фасилітацію, застосовувати різні моделі комунікації залежно від цілей уроку та індивідуальних особливостей учнів. Інтерактивна взаємодія сприяє становленню суб'єктної позиції майбутнього вчителя: студент перестає бути пасивним споживачем інформації й переходить у позицію активного учасника педагогічного процесу, здатного прогнозувати, оцінювати й конструювати власні комунікативні дії. Саме в інтерактивному середовищі поступово формується професійна автономія, відповідальність за результати комунікації та здатність організовувати навчання як діалогічний простір розвитку.

Узагальнення зазначених положень дозволяє розглядати поєднання потреб сучасної початкової освіти, вимог НУШ і можливостей інтерактивних технологій як методологічно значущий контекст, у межах якого відбувається осмислення комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкової школи та визначення шляхів її ефективного розвитку в умовах професійної підготовки.

У логіці подальшого аналізу особливої важливості набуває окреслення педагогічних умов, що забезпечують результативність застосування інтерактивних технологій. Адже навіть найсучасніші інструменти не забезпечують очікуваного ефекту без належного дидактичного підґрунтя, продуманої методичної логіки, психологічно безпечного середовища та системної інтеграції в різні формати навчальної діяльності студентів. Тому сучасна педагогічна практика потребує чіткого розуміння того, які саме умови є ключовими для розвитку комунікативної компетентності засобами інтерактивних технологій і яким чином вони можуть бути ефективно реалізовані у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Однією з ключових передумов успішного застосування інтерактивних технологій виступає наявність чітко визначених дидактичних орієнтирів. Ефективна інтерактивна підготовка будується на послідовному переході від репродуктивних до продуктивних форм діяльності, у яких студенти не лише відтворюють навчальний матеріал, а й активно конструюють власні комунікативні дії, виконують практичні завдання, аналізують результати взаємодії. До важливих дидактичних передумов належать варіативність завдань, проблемність навчальних ситуацій, поєднання індивідуальної, групової та колективної роботи, а також забезпечення умов для рефлексивного осмислення власного комунікативного досвіду. Успішність інтерактивної підготовки значною мірою залежить і від принципів організації навчального процесу: студентоцентризму, діалогічності, відкритості, співпраці, діяльнісної спрямованості та практичної релевантності.

Разом із дидактичними умовами важливу роль відіграють психолого-педагогічні чинники, що визначають глибину та якість засвоєння комунікативних умінь. Мотивація студентів до інтерактивної взаємодії, їхня готовність брати участь у діалогічних процесах, здатність долати комунікативні бар'єри та проявляти ініціативу є основою для ефективного розвитку професійної комунікації. Особливе місце посідає емоційний інтелект, який впливає на здатність майбутнього педагога розпізнавати емоційні стани інших, регулювати власні емоції, будувати взаємини на основі емпатії та підтримки. Не менш значущим є розвиток рефлексії – уміння аналізувати перебіг взаємодії, усвідомлювати власні сильні та слабкі сторони, оцінювати наслідки комунікативних рішень. Важливою умовою стає створення безпечного освітнього середовища, у якому студенти не бояться помилитися, отримати зворотний зв'язок і пробувати нові моделі поведінки. Без атмосфери довіри та взаємоповаги інтерактивна взаємодія втрачає свою навчальну ефективність.

Розвиток комунікативної компетентності неможливий у межах лише аудиторних занять. Інтерактивні технології повинні інтегруватися в різні види навчальної діяльності – від лекційних і практичних занять

до позааудиторних активностей, тренінгів, педагогічної практики та самостійної роботи студентів. Важливо, щоб застосування інтерактивних форм не було епізодичним, а мало системний характер, підтримувало логіку навчального курсу і забезпечувало поступове ускладнення комунікативних завдань. Педагогічна практика, зокрема, відкриває можливість перевіряти ефективність інтерактивних технологій у реальних умовах роботи з дітьми та забезпечує студентам досвід справжньої педагогічної взаємодії, який неможливо замінити моделюванням.

На основі окреслених педагогічних умов формується методична площина використання інтерактивних технологій, що передбачає опанування студентами різних методичних підходів і технологічних інструментів. Серед найбільш ефективних технологій у підготовці майбутніх учителів вирізняються технології кооперативного навчання, які забезпечують розвиток умінь працювати в команді, домовлятися, планувати спільну діяльність і підтримувати групову відповідальність. Кооперативні форми сприяють розвитку інтеракційного та соціально-комунікативного компонентів компетентності, адже створюють умови, у яких студенти змушені взаємодіяти, слухати одне одного та координувати свої дії.

Ситуативне моделювання, натомість, дозволяє студентам відчувати себе в позиції вчителя й опрацьовувати моделі професійних комунікативних ситуацій: проведення фрагментів уроку, розв'язання конфліктів, організацію групової роботи, встановлення контакту з дитиною. Цей метод забезпечує активний розвиток стратегічного та емоційно-комунікативного компонентів, оскільки вимагає від студента швидкого прийняття рішень та адекватної емоційної реакції. Тренінгові та фасилітаційні методики акцентують на тренуванні конкретних умінь – ведення діалогу, аргументації, активного слухання, невербальної комунікації, подолання бар'єрів – і сприяють формуванню професійної впевненості та рефлексивності.

Ігрові й гейміфіковані практики, зокрема рольові ігри, симуляції, дидактичні ігри та кейсові імітації, допомагають студентам знижувати тривожність, розкривати творчий потенціал і формувати комунікативну гнучкість. Вони стимулюють емоційну залученість, підвищують мотивацію та створюють позитивне середовище для професійного зростання. Мультимедійні та цифрові інтерактивні засоби, у свою чергу, розширюють можливості для візуального й аудіального супроводу комунікації, організації віртуальних дискусій, колаборативної роботи в онлайн-просторах, використання інтерактивних платформ для опрацьовування педагогічних ситуацій.

Кожна група технологій впливає на певні компоненти комунікативної компетентності: кооперативне навчання – на соціально-комунікативний; ситуативне моделювання – на стратегічний та інтеракційний; тренінги – на мовленнєвий і невербальний; ігрові практики – на емоційно-комунікативний; цифрові технології – на мультимодальне спілкування. Поєднання цих технологій створює комплексний ефект, що забезпечує всебічний розвиток професійної комунікації студента.

Організація інтерактивної взаємодії потребує дотримання певних алгоритмів, що включають постановку комунікативної мети, створення відповідного середовища, добір технологій відповідно до змісту заняття, формування групи чи команди, моделювання ситуації взаємодії, рефлексивний аналіз отриманого досвіду та оцінювання ефективності комунікативних дій. Такі алгоритми дозволяють структурувати інтерактивне навчання, забезпечити його системність і цілеспрямованість, уникнути хаотичності й підвищити педагогічну результативність.

Педагогічні умови та методичні підходи до використання інтерактивних технологій формують концептуальне підґрунтя для розвитку комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Їх узгоджене застосування сприяє послідовному розвитку професійно-комунікативних умінь і створює навчальне середовище, у якому студенти поступово опановують різні форми педагогічної взаємодії.

Подальший виклад логічно спрямований на розроблення моделі інтерактивного розвитку комунікативної компетентності. Окремі інтерактивні технології, методики чи психолого-педагогічні чинники забезпечують лише часткове вирішення завдань підготовки педагога, тоді як модель дозволяє поєднати їх у цілісну систему професійного становлення. У цьому контексті вона постає як практичний інструмент організації освітнього процесу, що відповідає сучасним вимогам підготовки вчителя до роботи у школі, орієнтованій на діалог, партнерську взаємодію та високий рівень комунікаційної культури.

Модель інтерактивного розвитку комунікативної компетентності ґрунтується на кількох концептуальних положеннях. Насамперед вона виходить із визнання комунікативної компетентності динамічним, багатовимірним утворенням, що розвивається у взаємодії та вимагає багаторазового досвіду участі в реальних або змодельованих комунікативних ситуаціях. Другим концептуальним положенням є опора на інтерактивність як методологічний принцип професійної підготовки педагога: ефективне опанування комунікації можливе лише в умовах постійного діалогу, співпраці, соціальної дії. Третє положення пов'язане з необхідністю інтеграції різних типів інтерактивних технологій, оскільки кожна з них формує окремі компоненти комунікативної компетентності, а їх поєднання забезпечує цілісний ефект. Четверте – акцент на рефлексивності, яка виступає умовою усвідомленого формування власного комунікативного стилю, уміння прогнозувати наслідки комунікативних рішень та коригувати поведінку.

Структура моделі охоплює п'ять взаємопов'язаних блоків. Цільовий блок визначає стратегічну мету – розвиток комунікативної компетентності майбутніх учителів шляхом поступового, змістовно- та діяльнісно насиченого залучення до інтерактивної взаємодії. Змістовий блок розкриває навчальний матеріал,

необхідний для формування мовленнєвих, соціально-комунікативних, інтеракційних, стратегічних та емоційно-комунікативних умінь. Він охоплює знання про моделі педагогічної комунікації, техніки діалогічної взаємодії, методи розв'язання конфліктів, принципи фасилітації, а також приклади професійних ситуацій.

Процесуальний блок моделі зосереджений на технологіях організації інтерактивної діяльності. Саме тут визначаються методи, форми й інструменти, через які студенти опановують комунікативний досвід: кооперативні завдання, тренінгові вправи, рольові ігри, моделювання уроків, симуляції та інші технології, що створюють можливість для активної взаємодії. Інтеракційно-комунікативний блок забезпечує реальне розгортання взаємодії між студентами, викладачем і навчальними групами. Його центральною функцією є створення ситуацій взаємодії, які наближені до майбутньої професійної діяльності: педагогічні діалоги, навчальні дискусії, робота в групах, міні-виступи, фасилітовані обговорення, аналіз педагогічних сценаріїв.

Оцінювально-рефлексивний блок завершує модель, але водночас забезпечує зворотний зв'язок для корекції всіх попередніх. Він передбачає різні форми оцінювання комунікативних дій: самооцінку, експертну оцінку, груповий аналіз, обговорення типових помилок, ведення рефлексивних щоденників. Саме в цьому блоці формується здатність майбутнього педагога усвідомлювати власні комунікативні стратегії та приймати рішення щодо їх удосконалення.

Логіка впровадження моделі в освітній процес ЗВО передбачає її поетапність і циклічність. На першому етапі студенти знайомляться з теоретичними засадами комунікації й оволодівають базовими інтерактивними техніками. На другому – занурюються в діяльнісно орієнтоване середовище, де виконують практичні завдання, беруть участь у тренінгах і моделюванні ситуацій. Третій етап – практика застосування інтерактивних технологій у реальному педагогічному середовищі, що здійснюється під час педагогічної практики. Четвертий етап пов'язаний із рефлексією, самооцінкою та корекцією комунікативних умінь. Ці етапи утворюють циклічний процес, що дозволяє постійно вдосконалювати комунікаційні навички студентів.

Практична реалізація інтерактивних технологій у підготовці майбутніх учителів набуває конкретного змісту в межах навчальних занять, тренінгових сесій, інтерактивних модулів і методичних кейсів. Одним із поширених форматів є методи кооперативного навчання, такі як «карусель», де студенти по чергову взаємодіють із різними партнерами, навчаючись швидко формулювати думки й адаптувати мовлення; або «мозаїка», що вимагає синтезу інформації й забезпечує розвиток умінь домовлятися. Формат «мікрофону» сприяє розвитку лаконічності та виразності мовлення, тоді як технологія «акваріум» дозволяє студентам аналізувати модельовану комунікативну ситуацію з позиції спостерігачів і учасників одночасно.

Ситуативні педагогічні задачі та рольові кейси створюють можливість моделювати різні сценарії взаємодії: від організації роботи з невпевненими учнями до розв'язання конфліктів між дітьми. Дизайн-комунікаційні проекти дозволяють студентам працювати над складними завданнями в команді, презентувати результати, аргументувати позиції, створювати навчальні продукти та відпрацьовувати навички професійної комунікації. Симуляційні вправи моделюють фрагменти уроків, батьківських зборів, інклюзивної взаємодії, де студент має оперативно реагувати на педагогічні ситуації.

Значний потенціал мають цифрові інтерактивні інструменти. Платформи Jamboard, Padlet і Mentimeter використовуються для колективного створення контенту, роботи з візуальними матеріалами, швидкого зворотного зв'язку, організації дискусій і мозкових штурмів. Симулятори дозволяють відтворювати педагогічні ситуації у віртуальному середовищі без ризику для учасників.

Кожна із зазначених технологій сприяє формуванню окремих аспектів комунікативної компетентності: кооперативні методи розвивають соціально-комунікативні вміння, рольові та ситуативні – стратегічні й інтеракційні; тренінги – мовленнєві та невербальні навички; гейміфіковані форми – емоційно-комунікативну стабільність і мотивацію; цифрові інструменти – мультимодальну та медіакомунікацію. У своїй сукупності вони створюють цілісне середовище професійного розвитку, у якому студент поступово набуває здатності здійснювати ефективну педагогічну комунікацію в умовах сучасної початкової школи.

Завершуючи окреслення методичних можливостей інтерактивних технологій та способів їх реалізації у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи, необхідно підкреслити, що будь-яка педагогічна модель досягає повноти лише тоді, коли супроводжується продуманою системою діагностики. Без регулярного оцінювання рівня сформованості комунікативної компетентності, аналізу динаміки розвитку та виявлення труднощів інтерактивне навчання ризикує стати формальним, втрачаючи свою розвивальну функцію. Саме діагностика забезпечує зворотний зв'язок, дозволяє адаптувати методи, коригувати зміст і добирати такі інтерактивні технології, які найбільш ефективно сприяють становленню професійно значущих умінь майбутнього педагога.

Оцінювання комунікативної компетентності у процесі інтерактивного навчання ґрунтується на комплексному підході, який передбачає одночасне врахування кількох аспектів комунікації: мовленнєвого, когнітивного, соціального, емоційного та поведінкового. Важливо оцінювати не лише результат комунікативної дії, а й процес взаємодії, здатність студента ініціювати контакт, підтримувати діалог, слухати співрозмовника, реагувати на його висловлювання, гнучко добирати комунікативні стратегії залежно від ситуації. Такий підхід дозволяє розглядати комунікативну компетентність як динамічну систему, що формується поступово і вимагає багатовимірної діагностики.

Для визначення рівнів сформованості комунікативної компетентності можуть використовуватися різноманітні індикатори та критерії. До мовленнєвих належать правильність, логічність, виразність та доступність мовлення, уміння формулювати запитання й пояснення. Соціально-перцептивні критерії охоплюють здатність розпізнавати емоційні стани інших, установлювати контакт, демонструвати емпатію та доброзичливість. Інтеракційні критерії пов'язані з умінням організовувати групову взаємодію, брати участь у дискусії, узгоджувати позиції, розподіляти ролі в команді. Поведінкові індикатори фіксують активність, ініціативність, відповідальність за спільну справу, уміння долати комунікативні бар'єри. Важливим є також рефлексивний вимір, який виявляється через здатність студента аналізувати власні комунікативні дії, визначати помилки, бачити шляхи їх корекції та усвідомлено змінювати стиль взаємодії.

Інструментарій діагностики комунікативної компетентності має бути різноманітним і багаторівневим. Спостереження дозволяє оцінювати поведінку студента у природних чи змодельованих ситуаціях взаємодії. Експертне оцінювання забезпечує професійне бачення якості комунікації з боку викладачів чи наставників. Самооцінка сприяє формуванню внутрішньої рефлексії та усвідомленню власної комунікативної динаміки. Аналіз взаємодії в групах допомагає визначити, як студент поводить себе у спільній діяльності, чи здатний він співпрацювати, взаємодіяти й підтримувати інших. Не менш важливим інструментом є портфоліо комунікативних продуктів – зібрання презентацій, відеозаписів фрагментів уроків, участі в дискусіях, створених навчальних матеріалів, які дозволяють відстежити індивідуальний прогрес студента.

Значення діагностики у процесі інтерактивного навчання важко переоцінити. Вона дозволяє не лише фіксувати рівень готовності майбутнього вчителя до професійної комунікації, а й виступає механізмом удосконалення навчального процесу, інструментом корекції, розвитку та мотивації. Через діагностику викладач може визначити, які інтерактивні технології найбільш ефективні, які потребують перегляду, які компоненти комунікативної компетентності розвинені недостатньо й потребують додаткової уваги. Для студента ж діагностика стає способом усвідомлення власного професійного зростання, мотивує до вдосконалення та стимулює формування суб'єктної позиції в освітньому процесі.

Таким чином, у межах інтерактивного підходу діагностика завершує цикл формування комунікативної компетентності, забезпечуючи зворотний зв'язок і створюючи умови для подальшого поглиблення професійних умінь. Вона є логічним завершенням викладу основного матеріалу, оскільки поєднує в собі результати попередніх етапів – педагогічні умови, методичні підходи, інтерактивні технології – і спрямовує їх до практичного вдосконалення підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Висновки. Розгляд проблематики розвитку комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи засобами інтерактивних технологій дає змогу стверджувати, що ефективна педагогічна комунікація є ключовою професійною характеристикою сучасного вчителя, а її формування потребує системного, цілеспрямованого й науково обґрунтованого підходу. Аналіз теоретичних джерел, нормативних документів та сучасних освітніх тенденцій засвідчує, що традиційні моделі підготовки не забезпечують належного рівня сформованості комунікативних умінь, оскільки не передбачають достатнього обсягу взаємодій, наближених до реальних педагогічних ситуацій. Інтерактивні технології, натомість, створюють можливість для занурення майбутнього педагога в динамічні, варіативні та комунікаційно насичені умови навчання, які відтворюють специфіку професійної діяльності у початковій школі.

Доведено, що інтерактивні форми та методи навчання сприяють розвитку структурних компонентів комунікативної компетентності: мовленнєвого, соціально-комунікативного, інтеракційного, стратегічного й емоційно-комунікативного. Вони активізують суб'єктність студента, формують уміння слухати, аргументувати, співпрацювати, застосовувати різні моделі педагогічної комунікації, приймати рішення, здійснювати фасилітацію й організовувати взаємодію в групі. Важливою умовою результативності інтерактивного навчання є педагогічно вибрана організація освітнього процесу, що передбачає дотримання дидактичних принципів, створення психологічно безпечного середовища, стимулювання мотивації, розвиток емоційного інтелекту та рефлексивності студентів.

У процесі дослідження уточнено педагогічні умови, що забезпечують розвиток комунікативної компетентності засобами інтерактивних технологій: варіативність і проблемність навчальних завдань, поєднання індивідуальних і групових форм роботи, системне застосування технологій у різних видах діяльності (аудиторній, позааудиторній, практичній), інтеграція цифрових інструментів та симуляційних середовищ, а також організація рефлексивних процедур оцінювання комунікативного досвіду студентів. Застосування цих умов створює стійкі можливості для формування компетентного, комунікаційно активного й професійно мобільного вчителя.

Розроблена модель інтерактивного розвитку комунікативної компетентності демонструє потенціал комплексного підходу, що охоплює цільові, змістові, процесуальні, інтеракційно-комунікативні та оцінювально-рефлексивні блоки. Її впровадження забезпечує логіку поетапного формування професійних умінь: від засвоєння теоретичних засад до участі у складних моделях педагогічної взаємодії та реальній комунікації в умовах практики.

У межах теоретико-методичного аналізу обґрунтовано, що діагностика комунікативної компетентності є невід'ємним компонентом інтерактивного навчання. Вона виконує функцію професійного зворотного зв'язку, сприяє виявленню сильних і слабких сторін комунікативної діяльності студентів, забезпечує можливість корекції освітнього процесу й індивідуального вдосконалення майбутніх учителів.

Отримані результати відкривають перспективи для подальших досліджень, зокрема розроблення технологічних карт інтерактивної підготовки, вдосконалення цифрових симуляцій для формування професійної комунікації, емпіричної перевірки ефективності моделі та визначення оптимальних діагностичних інструментів. Системне застосування інтерактивних технологій здатне суттєво підвищити якість професійної підготовки вчителів початкової школи й забезпечити формування педагога нового покоління, компетентного у побудові відкритої, діалогічної та емоційно безпечної взаємодії з учнями.

Використана література:

1. Дубасенюк О., Вознюк О. Формування комунікативної компетентності учителів початкової школи засобами інтерактивних технологій. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training: Methodology Theory Experience Problems*. 2022. С. 211–222. URL: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-60-211-222>
2. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. Київ: А. С. К., 2004. 192 с.
3. Комар О.А. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій. Теоретико-методичні аспекти. Монографія. Умань: РВЦ «Софія», 2008. 332 с.
4. Костолович Т. Методичні основи роботи з формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Acta Paedagogica Volyniensis*. 2021. № 4. С. 90–98. URL: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.4.14>
5. Стан розвитку комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи / Г. Білавич та ін. *Молодь і ринок*. 2021. № 3/189. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.233975>
6. Popova O., Lesyk A. Formation of communicative competence of future primary school teachers in the conditions of the master's degree. *Scientific papers of Berdiansk State Pedagogical University Series Pedagogical sciences*. 2022. Т. 1, № 2. С. 356–364. URL: <https://doi.org/10.31494/2412-9208-2022-1-2-356-364>
7. Крамська З. М., Рижак Д., Федорова М. І. Формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів початкової школи. *Modern engineering and innovative technologies*. 2020. № 25-05. С. 58–63. URL: <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-25-05-094>
8. Innovative technologies in the development of teachers' professional competence / O. Tovkanets et al. *Eduweb*. 2024. Vol. 18, no. 4. P. 49–67. URL: <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2024.18.04.4>
9. Kulimova Y. Improving the speech-communicative competence of future elementary school teachers in the context of digitalisation the higher pedagogical education in Ukraine. *Pedagogical Sciences*. 2025. No. 84. P. 24–33. URL: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2024.2.24>
10. Digital technologies in the formation of communicative competence in the situation of multicultural bilingualism and modern real/virtual urbanism / A. S. Baimakhan et al. *Revista amazonia investiga*. 2024. Vol. 13, no. 77. P. 233–245. URL: <https://doi.org/10.34069/ai/2024.77.05.17>
11. Game-Based Technologies as a Tool for Developing Communicative Competence in Primary School Students within a Student-Centered Educational Context / I. Bilous et al. *Journal of Education Culture and Society*. 2025. Vol. 16, no. 2. P. 585–603. URL: <https://doi.org/10.15503/jecs2025.3.585.606>
12. Христич Н., Сембрат А. Ситуативне навчання як інтерактивна технологія формування комунікативної компетентності майбутніх учителів англійської мови. *Освітні обрії*. 2025. Т. 60, № 1. С. 88–94. URL: <https://doi.org/10.15330/obrii.60.1.88-94>
13. Boiko A. Interactive extracurricular activities for improving foreign language communicative competence of students of secondary and out-of-school education. Theoretical and methodical problems of children and youth education. 2024. № 28. С. 43–52. URL: <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2024-28-1-43-52>
14. Кучай О. Використання мультимедійних технологій у підготовці вчителів початкових класів : навчальний посібник. Черкаси : видавець Чабаненко Ю. А., 2015. 52.

References:

1. Dubaseniuk, O., & Vozniuk, O. (2022). Formuvannya komunikativnoi kompetentnosti uchyteliv pochatkovoї shkoly zasobamy interaktyvnykh tekhnolohii [Formation of communicative competence of primary school teachers by means of interactive technologies]. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training: Methodology, Theory, Experience, Problems*, 60, 211–222. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-60-211-222> [in Ukrainian].
2. Pomietun, O. I., & Pyrozhenko, L. V. (2004). *Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia* [The modern lesson. Interactive learning technologies]. Kyiv: A. S. K. [in Ukrainian].
3. Komar, O. A. (2008). *Pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly do zastosuvannia interaktyvnykh tekhnolohii: Teoretyko-metodychni aspekty* [Training future primary school teachers to use interactive technologies: Theoretical and methodological aspects]. Uman: RVC "Sofia" [in Ukrainian].
4. Kostolovych, T. (2021). Metodychni osnovy roboty z formuvannia komunikativnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly [Methodical foundations of work on forming communicative competence of future primary school teachers]. *Acta Paedagogica Volyniensis*, (4), 90–98. <https://doi.org/10.32782/apv/2021.4.14> [in Ukrainian].
5. Bilavych, H., et al. (2021). Stan rozvytku komunikativnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly [State of development of communicative competence of future primary school teachers]. *Molod i rynek*, 3(189). <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.233975> [in Ukrainian].
6. Popova, O., & Lesyk, A. (2022). Formation of communicative competence of future primary school teachers in the conditions of the master's degree. *Scientific Papers of Berdiansk State Pedagogical University. Series: Pedagogical Sciences*, 1(2), 356–364. <https://doi.org/10.31494/2412-9208-2022-1-2-356-364> [in Ukrainian].
7. Kramska, Z. M., Ryzhak, D., & Fedorova, M. I. (2020). Formuvannya komunikativnoi kompetentnosti maibutnikh vchyteliv pochatkovoї shkoly [Formation of communicative competence of future primary school teachers]. *Modern Engineering and Innovative Technologies*, 25–05, 58–63. <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-25-05-094> [in Ukrainian].
8. Tovkanets, O., et al. (2024). Innovative technologies in the development of teachers' professional competence. *Eduweb*, 18(4), 49–67. <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2024.18.04.4>

9. Kulimova, Y. (2025). Improving the speech-communicative competence of future elementary school teachers in the context of digitalisation of higher pedagogical education in Ukraine. *Pedagogical Sciences*, (84), 24–33. <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2024.2.24>
10. Baimakhan, A. S., et al. (2024). Digital technologies in the formation of communicative competence in the situation of multicultural bilingualism and modern real/virtual urbanism. *Revista Amazonia Investiga*, 13(77), 233–245. <https://doi.org/10.34069/ai/2024.77.05.17>
11. Bilous, I., et al. (2025). Game-based technologies as a tool for developing communicative competence in primary school students within a student-centered educational context. *Journal of Education Culture and Society*, 16(2), 585–603. <https://doi.org/10.15503/jecs2025.3.585.606>
12. Khrystych, N., & Sembat, A. (2025). Sytuatyvne navchannia yak interaktyvna tekhnolohiia formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv anhliiskoi movy [Situational learning as an interactive technology for developing communicative competence of future English teachers]. *Osvitni obrii*, 60(1), 88–94. <https://doi.org/10.15330/obrii.60.1.88-94> [in Ukrainian].
13. Boiko, A. (2024). Interactive extracurricular activities for improving foreign language communicative competence of students of secondary and out-of-school education. *Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education*, (28), 43–52. <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2024-28-1-43-52>
14. Kuchai, O. (2015). *Vykorystannia multymediinykh tekhnolohii u pidhotovtsi vchyteliv pochatkovykh klasiv* [Use of multimedia technologies in the training of primary school teachers]. Cherkasy: Chabanenko Yu. A. [in Ukrainian].

L. Makarenko. Interactive technologies as a means of developing the communicative competence of future primary school teachers

The article examines the theoretical and methodological foundations of using interactive technologies as an effective tool for developing communicative competence in future primary school teachers. The study emphasizes that the contemporary educational environment, shaped by the principles of the New Ukrainian School, requires teachers to demonstrate the ability to organize dialogical, partnership-based and psychologically safe communication with young learners. However, traditional models of teacher education, which rely largely on reproductive learning and provide limited opportunities for real interaction, fail to ensure the necessary level of communicative readiness among student teachers. Within this context, interactive technologies are conceptualized as a learning environment that models authentic or near-authentic pedagogical situations and promotes the development of linguistic, social-communicative, interactional, strategic and emotional components of teachers' professional competence.

The article analyzes recent scholarly approaches to defining the essence and structure of communicative competence and outlines its multidimensional nature in accordance with current psychological and pedagogical concepts. It substantiates the potential of interactive technologies—including cooperative learning, situational modelling, training and facilitation methods, game-based practices, digital and multimedia tools—for enhancing the professional skills necessary for effective pedagogical communication. Interactive methods are shown to facilitate the formation of student teachers' subjectivity, activate dialogical engagement, support facilitation skills, decision-making, and reflective analysis of communicative behavior.

The study identifies key pedagogical conditions for effective integration of interactive technologies: variability and problem-based nature of tasks, psychological safety, motivational support, development of emotional intelligence, opportunities for reflection, and systematic integration of interactive tools into classroom learning, extracurricular activities and teaching practice. Methodological approaches to applying interactive technologies are outlined, including role-play, situational tasks, cooperative assignments, simulations and the use of digital collaborative platforms. The article presents a model of interactive development of communicative competence, consisting of target, content, procedural, interactional-communicative, and assessment-reflective components.

The findings highlight the importance of a systemic and purposeful implementation of interactive technologies in teacher education as a means of forming a communicatively competent primary school teacher capable of working within an open, collaborative and emotionally supportive learning environment.

Key words: *communicative competence; future primary school teacher; interactive technologies; pedagogical interaction; dialogic learning; teacher education; interactive environment; educational communication.*

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 31.10.2025

Дата публікації: